

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 6/2005 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2004

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 6 päivänä huhtikuuta 2005 lähettäessään hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 2004 (K 3/2005 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan samalla määrännyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kehitysjohtaja Klaus Halla, kehityspäällikkö Lars-Mikael Bjurström, apulaisosastopäällikkö, hallitusneuvos Tuulikki Haikarainen, hallitusneuvos Pekka Järvinen, hallitusneuvos Anja Kairisalo ja neuvotteleva virkamies Aune Turpeinen, sosiaali- ja terveysministeriö.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Lausumat

Valiokunta on käsitellyt hallituksen toimenpidekertomukseen sisältyviä sosiaali- ja terveysvaliokunnassa syntyneitä lausumia. Lausumien toteutumiseen on kiinnitetty huomiota erityisesti sitä silmällä pitäen, onko niiden johdosta ryhdytty sellaisiin toimenpiteisiin, joiden perusteella asiassa on edetty lausuman mukaisesti siten riittävästi, että lausuma voidaan poistaa. Edellä sanottuun viitaten valiokunta ei esitä yhdenkään lausuman poistamista.

Hallituksen kertomuksessa on esitetty eräiden lausumien osalta, etteivät ne enää antaisi aihetta toimenpiteisiin. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää kuitenkin tarpeellisena myös vuodelta 2005 annettavassa hallituksen toimenpidekertomuksessa seuraavien lausumien toteutumisen edelleen seuraamista:

— työttömyysturvan peruspäivärahan taso, VNS 4/1996 vp

— työttömyysturvalaki ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttaminen, HE 115/2002 vp

— sotainvalidien korvausturva, HE 150/2002 vp

— kunnallinen eläkejärjestelmä, HE 94/2002 vp ja HE 197/2002 vp.

Palveluseteliä koskevan lausuman HE 74/2003 vp osalta valiokunta toteaa, että palvelusetelin käyttöönottoa tulee hallituksen kertomuksessa esitetyin tavoin seurata ja varmistaa uuden lainsäädännön toimivuus.

Sosiaalietuuksien taso

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on vuodelta 2003 hallituksen toimenpidekertomuksesta antamassaan lausunnossa (StVL 9/2004 vp) kiinnittänyt huomiota työmarkkinatuen ja työttömyysturvan peruspäivärahan matalan tason aiheuttamaan toimeentulotukiriippuvuuteen. Enenevä osa pitkäaikaistyöttömistä joutuu säännönmukaisesti

täydentämään toimeentuloturvaansa kunnallisesta toimeentulotuesta. Viimesijaiseksi ja tilapäiseksi tarkoitettu toimeentulotuesta on valiokunnan näkemyksen mukaan liian yleisesti muodostunut muiden järjestelmien vajeita, heikkoa toimivuutta ja liian alhaista tasoa paikkaava tukimuoto. Työttömyysturvan tason korottaminen vähentäisi ratkaisevasti toimeentulokirippuvuutta ja helpottaisi myös kuntien sosiaalitoimen kasvanutta työtaakkaa.

Valiokunta pitää kannatettavina hallitusohjelmassa asetettuja tavoitteita työttömien aktivoimista ja työllistämistä. On selvää, että työelämään palaaminen olisi ensisijainen keino helpottaa työttömien taloudellista tilannetta. Ansiotulojen ja sosiaalietuuksien yhteensovitukselta saattaa kuitenkin syntyä joissain tilanteissa suoranaisia esteitä työn vastaanottamiselle. Yhteensovittamisen ongelmat voivat johtaa siihen, ettei eri etuuksien varassa elävän ole järkevää ottaa vastaan lyhytaikaisia tai tilapäisiä töitä, koska se käytännössä heikentää hänen taloudellista tilannettaan. Kun henkilölle maksettavia etuuksia tarkistetaan ansiotulojen johdosta, joudutaan jälkikäteeseen takaisinperintään ja useimmiten vasta, kun ansiotulot jo ovat päättyneet. Ansiotulojen ja sosiaalietuuksien yhteensovittamista olisi tarpeen kehittää niin, että se poistaisi työhön siirtymisen esteitä ja tukisi siten työttömän aktiivista toimintaa tilanteensa parantamiseksi.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota jatkuvasti esiintyviin toimeentulotuen saamisen pitkiin odotusaikoihin. Toimeentulotuen tarpeessa oleva on yleensä kiireellisen taloudellisen avun tarpeessa. Kuntien sosiaalitoimen henkilöstöongelmat aiheuttavat kuitenkin jatkuvasti pitkiä odotusaikoja samoin kuin tuen myöntämiseen liittyvän sosiaalityön roolin heikentymistä. Valiokunta pitää välttämättömänä, että kuntiin kohdistuvan ohjauksen avulla toimeentulotukihakemusten viivytyksetöntä käsittelyä pyritään entisestään edistämään.

Hyvinvointipalvelut

Hallituksen kertomuksessa todetaan, että kansalaisten tyytyväisyys terveydenhuollon palveluihin säilyi kertomusvuonna muihin EU-maihin

verrattuna hyvänä. Kansallisen terveysprojektin toimeenpano ja sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpano jatkui kertomusvuonna. Molemmissa hankkeissa on kyse universaalien palvelujärjestelmän kehittämisestä, joka on osoittanut toimintakykynsä laajamittaisen huono-osaisuuden ehkäisyssä. Monien ongelmien yhtäaikainen esiintyminen edellyttää palvelujärjestelmältä ongelmien tunnistamisessa ja ratkaisujen löytämisessä edelleen aktiivista otetta. Eri selvitykset ovat viime vuosina kertoneet ihmisten hyvinvoinnin kokonaistilanteen kohentumisesta. Kehityksen käänköpuoli on se, että pitkäaikaistyöttömien, mielenterveys-, päihde- ja huumeongelmaisten tilanne on edelleen huono. Eri väestöryhmien väliset suhteelliset tuloerot ovat kasvaneet. Samanaikaisesti eri toimijat kokevat mahdollisuutensa erityisesti moniongelmaisten tukemiseen huonoiksi. Esimerkiksi sosiaalitoimella on heikot mahdollisuudet tukea sosiaalityön erityisessä tarpeessa olevia, vaikeista ja monimuotoisista sosiaalisista ongelmista kärsiviä ihmisiä.

Osaavan henkilöstön saatavuudessa ja riittävyudessa on ongelmia kaikilla julkisilla palveluntuottajilla. Sosiaali- ja terveyspalvelualan vetovoimaisuuden kasvattaminen ja tehtävien haasteellisuuteen nähden asianmukaisen palkkauksen ja urakehityksen varmistaminen on välttämätöntä. Tällä hetkellä arviolta kymmenesosassa kuntia ei ole lainkaan päteviä sosiaalityöntekijöitä. Tilanne on kestävätkin esimerkiksi lastensuojelun ja huono-osaisten ihmisten tilanteessa tarpeellisten perusteellisten tilannearvioiden ja suunnitelmallisen ja pitkäjänteisen toiminnan kannalta. Muita tällaisia yhteiskunnassamme heikoimmin voivia ryhmiä, joiden hyvinvointia on mahdollista palveluntuottajien arvioiden mukaan turvata heikosti, ovat esimerkiksi asunnottomat, ylivelkaantuneet ja päihdeongelmista kärsivät sekä henkilöt, joiden elämäntilanteessa on useita ongelmia. Myös pitkityneesti työttömien, työkyvyttömiä, omaishoitajien, lastensuojeluasiakkaiden ja mielenterveysongelmaisten tukemismahdollisuudet ovat muuta väestöä heikommat, vaikka näiden ryhmien avun tarve on suurin.

Erityisen tärkeää on palvelujärjestelmän toimintakyky nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton Sosiaalibarometri 2005:n mukaan heikoin tilanne on 18—29-vuotiaiden nuorten kohdalla. Haasteena ovat erityisesti nuoret, joiden elämäntilanne vaatii pitkäjänteistä aktivoitua tai joilta puuttuu ammatillinen koulutus ja työkokemus. Vastaavassa tilanteessa ovat usein nuoret, joilla on ammatillinen koulutus, mutta joilta puuttuu työkokemus ja jotka eivät sijoitu työmarkkinoille. Yhtenä keinona tämän ryhmän auttamiseksi on käytetty nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työpajatoimintaa, jonka vakinaistamiseen tulisi valiokunnan käsityksen mukaan pyrkiä hallitusohjelman mukaisesti.

Valiokunnan käsityksen mukaan huonoosaisten ihmisten tilanteen parantaminen edellyttää palvelujärjestelmältä pitkäjänteistä ja tavoitteellista kehittämistyötä ja taloudellisten voimavarojen tuntuva suuntaamista myös vaikeimmassa asemassa olevien tueksi. Valiokunta korostaa, että lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen varhaisella puuttumisella ongelmiin tulee olla eri toimijoiden keskeisenä tavoitteena.

Alkoholi- ja päihdepolitiikka

Alkoholin kulutuksessa on todettu selvää kasvua viime vuosina. Väestön kymmenesosa juo lähes puolet kulutetusta alkoholista. Miesten alkoholin kulutus on kaksinkertaistunut ja naisten viisinkertaistunut runsaassa 30 vuodessa. Eri pähteiden sekakäyttö vaikuttaa myös päihteytykseen liittyvään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttöön. Vaikeutunut huumausainetilanne on heijastunut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään ja näkyy selvästi kasvaneena 20—29-vuotiaiden huumeasiakkaiden määränä. Huumeiden käyttäjien lisääntynyt pal-

velujen käyttö voi vaikeutuneen huumeilanteen lisäksi olla merkki siitä, että palvelujärjestelmä tavoittaa nykyään huumeasiakkaita entistä paremmin. Päihdehuollon erityispalvelut ovat laajentuneet, ja on myös perustettu uudentyyppisiä toimintayksiköitä. Myös huumehoitoon liittyvää koulutusta on lisätty, mikä on varmasti vaikuttanut palvelujen sisältöön ja laatuun. Muun muassa näillä toimenpiteillä voidaan arvioida olleen suotuisa vaikutus hoitoon hakeutumiseen, huumekuolemien vähenemiseen ja infektiotautitilanteen tasoittumiseen.

Valiokunnan käsityksen mukaan edelleen uusia sosiaalipoliittisia tukitoimia vaativa ryhmä ovat päihdeongelmaiset, joilla on elämäntilanteessaan useita ongelmia ja joiden vaikea tilanne on pitkittynyt. Kuntien tulisi nykyistä laajemmin laatia pitkän aikavälin strategioita päihdehuollon alueelle. Päihdehuollon palveluiden saatavuuden parantamiseksi tarvitaan tehostettuja toimia palveluverkoston vahvistamiseksi.

Huoli päihdeongelmien kasvusta ja vaikeutumisesta merkitsee myös sitä, että alkoholipoliittikan suuntaa on arvioitava uudelleen. Alkoholiverotuksen alentamisen painopiste väkeviä juomia suosivaksi on nostanut alkoholin kulutusta. Talouspoliittisten ja sosiaalipoliittisten tavoitteiden keskinäisestä tasapainosta tulee jatkossa huolehtia. Päihdeongelmien kasvun kerrannaisvaikutuksiin lasten, muiden perheenjäsenten ja läheisten sekä työelämän kannalta on tarpeen varautua pikaisesti.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

StVL 6/2005 vp — K 3/2005 vp

Helsingissä 28 päivänä huhtikuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Valto Koski /sd	Juha Rehula /kesk
vpj.	Eero Akaan-Penttilä /kok	Arto Seppälä /sd
jäs.	Anneli Kiljunen /sd	Tapani Tölli /kesk
	Marjaana Koskinen /sd	Raija Vahasalo /kok
	Riikka Moilanen-Savolainen /kesk	Erkki Virtanen /vas
	Aila Paloniemi /kesk	Tuula Väättäin /sd.
	Leena Rauhala /kd	

Valiokunnan sihtereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää,
valiokuntaneuvos Harri Sintonen.